

Dr. Egidijus KRIVKA

Lietuvos teisės instituto vyresnysis mokslo
darbuotojas,
Advokato Kazio Krivkos kontora, advokatas
El. p. *Egidijus@Krivka.lt*

VIEŠOJO INTERESO GYNIMAS GRUPĖS IEŠKINIU: IŠŠŪKIAI IR GALIMYBĖS

PRANEŠIMO TEZĖS

Santrauka. Pranešime apžvelgiamos grupės ieškinio instituto atsiradimo priežastys, atskleidžiamos viešojo intereso gynimo grupės ieškinais galimybės, aptariamos viešojo intereso ir analogiškų jam sąvokų vartoseną grupės ieškinio kontekste, grupės ieškinio instituto plėtotė bei reglamentavimo novelos Lietuvos teisėje, taip pat analizuojama netiesioginė grupės ieškinių įtaka viešojo intereso suvokimui, formavimuisi, sklaidai ir įgyvendinimui.

Poreikis grupės ieškiniams. Kaip susiję grupės ieškiniai ir viešasis interesas? Pagrindinis grupės ieškinio tikslas – gausios asmenų grupės patirtos žalos atlyginimas ar prieš gausias asmenų grupes nukreiptų neteisėtų veiksmų uždraudimas. Aiškiai matyti, kad šiuolaikiniai socialiniai ekonominiai reiškiniai daro didelę įtaką vis gausesnių tokių pačias teises ar pareigas turinčių asmenų grupių teisėms ir teisėtiems interesams. Ypač tai liečia vartotojų teisių gynimą. Todėl savo esme vienaarūšiai teisiniai santykiai įgyja masiškumo, daugiašališkumo požymių, kai dėl verslo subjektų veiklos masto ar masinių deliktų gali būti pažeidžiamos ne keleto žmonių, o labai gausių grupių teisės ir teisėti interesai. Neigiamas tokių reiškinų pobūdis praktikoje pasireiškia kaip didelio masto teisės pažeidimai, pavyzdžiui, aplinkos užteršimas, defektnių ir pavojingų masinio vartojimo reikmenų pardavimas, teisės aktų reikalavimų neatitinkančių paslaugų teikimas, nesąžiningų sąlygų naudojimas standartinėse vartojimo sutartyse, nesąžininga viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veikla (pavyzdžiui, klaidinanti reklama, klaidinantys pranešimai vertybinių popierių rinkos dalyviams ir pan.), vartotojų teisėtiems interesams žalą

darantys konkurencijos taisyklių pažeidimai ir kiti panašūs dalykai. Tokie masiniai gausių grupių teisių ir teisėtų interesų pažeidimai negali būti matomi tik kaip atskirų asmenų individualių interesų pažeidimai. Tokie masiniai teisių ir interesų pažeidimai teisės doktrinoje prilyginami viešojo intereso pažeidimams. Visa tai lemia objektyvų poreikį adekvačioms teisminės gynybos priemonėms. Viena iš tokių priemonių yra grupės ieškiny. Vadinasi, grupės ieškiniiais gali būti sėkmingai ginamas viešasis interesas.

Amerikietiškas grupės ieškinio modelis. Grupės ieškinio evoliucija prasidėjo XIX a. Jungtinių Amerikos Valstijų teisėje, siekiant išspręsti problemą, kai dėl didelio bendraieškių skaičiaus procesinio bendrininkavimo institutas negalėjo veiksmingai funkcionuoti.¹ Šiuolaikinio grupės ieškinio modelio pradžia galima laikyti 1966 metus, kai JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23 taisyklėje buvo galutinai suformuotos grupės ieškinio nagrinėjimo procesinės nuostatos.² 23 taisyklės esmė buvo naujas požiūris į teisminę gynybą. Svarbiausias grupės ieškinių tikslas yra gausių grupių interesų gynyba, kai ieškinį pareiškia asmuo, siekdamas apginti ne tik savo, bet ir kitų asmenų, esančių panašioje faktinėje arba teisinėje padėtyje, teises ir interesus. Pagrindinis šios procesinės priemonės siekis yra kompensuoti grupės narių nuostolius, išplečiant teisę į teisminę gynybą toms grupėms žmonių, kurie individualiai nesugebėtų ar nenorėtų bylinėtis, pareikšdami atskirus ieškinius. Tačiau praėjus kuriam laikui, apibendrinant grupės ieškinių efektyvumą JAV teisės doktrinoje, pastebėta, kad šie ieškiniai yra ne tik efektyvi materialinės teisės realizavimo priemonė, bet ir reali, socialinius pokyčius nulemianti jėga viešosios teisės srityje.³ Vadinasi, dėl savo apimties ir įtakos masto grupės ieškiniiais tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai gali būti ginamas ir viešasis interesas.

Europietiškas grupės ieškinio modelis. Kontinentinės teisės sistemos šalyse matome visai kitokį vaizdą. Pirmiausia pastebime, kad tik XX a. septintajame dešimtmetyje atsiranda vienetinių atvejų, kai pradeda domėtis teismine kolektyvinių, išsklaidytųjų ar fragmentiškų interesų gynyba. Įvykusios reformos daugiausia susijusios su Vokietijoje atsiradusia asociacijų teise pareikšti ieškinius viešajam interesui ginti

¹ Hensler D. R., Pace N. M. et al. *Class Action Dilemmas: Pursuing Public Goals for Private Gain*. Santa Monica: RAND, 2000, p. 10–11; Yeazell C. S. *From Medieval Group Litigation to the Modern Class Action*. New Haven: Yale University Press, 1987, p. 221–222.

² Federal Rules of Civil Procedure. Title IV. Parties. Rule 23. Class Actions. Prieiga per internetą: <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23> [žiūrėta 2014-09-05].

³ Alexander C. J. *An Introduction to Class Action Procedure in the United States*. Presented Conference: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective, Geneva, Switzerland, July 21-22, 2000, p. 1–3. Prieiga per internetą: <<http://www.law.duke.edu/groupplit/papers/classactionalexander.pdf>> [žiūrėta 2014-09-05].

(vok. *Verbandsklage*) nesąžiningos konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo srityje.⁴ Tačiau, priešingai nei JAV, paskata, nulėmusi sudėtingų reformų pradžią, buvo ne didelių asmenų grupių patirtos žalos atlyginimas, o teisminės gynybos mechanizmo tobulinimas tam tikrose teisinėse sferose, pavyzdžiui, asociacijų teisė ginti vartotojus pareiškiant ieškinius dėl standartinių sutarčių sąlygų panaikinimo jas pripažinus nesąžiningomis. Taigi šio tipo grupės ieškiniai nuo pat pradžių buvo orientuoti į bendrųjų, kolektyvinių interesų gynimą, bet ne į silpnosios šalies (vartotojo) patirtos žalos kompensavimo funkciją, t. y. pripažinus tam tikros sutarties sąlygas neteisėtomis, asociacijos neturėdavo teisės reikalauti priteisti vartotojų patirtus nuostolius. Šis modelis išplėstas ir į kitas sritis (pavyzdžiui, nesąžininga konkurencija, aplinkos apsauga) ir pritaikytas kai kuriose Europos Sąjungos direktyvose. Nors atskirose Europos Sąjungos šalyse yra įteisintos ir išplėtos įvairios bendrųjų, kolektyvinių interesų gynimo grupės ieškinių formos, tačiau negalime kalbėti apie savarankišką europietiško stiliaus grupės ieškinio modelį, nes Europos Sąjungos lygmeniu grupės ieškinių procesinės taisyklės nėra unifikuotos.⁵

Atskirose valstybėse įtvirtintos grupės ieškinių procesinės taisyklės pasižymi didele įvairove, tačiau tik nedaugelis jų tiesiogiai mini viešąjį interesą ar kitas analogiškas sąvokas. Apibendrinus įvairius grupės ieškinio modelius, kiek tai susiję su ginamų interesų rūšimis, teisės doktrinoje laikoma, kad grupės ieškiniu ginami privatus grupės narių interesai, kai juo siekiama kompensuoti grupės narių patirtą žalą, o viešasis interesas ginamas, jei siekiama uždrausti atsakovo neteisėtus veiksmus, kai teismo sprendimo naudą patirs neapibrėžta asmenų grupė.⁶ Pavyzdžiui, apgynus kolektyvinį (viešąjį) vartotojų interesą, tiesiogiai ar netiesiogiai pagerinama daugelio vartotojų padėtis.⁷ Kalbant apie viešojo intereso ir analogiškų jam sąvokų spektrą, verta paminėti kelias reikšmingas nuostatas.

Pagal **Italijos** statutinę teisę kolektyviniam ieškiniui pareikšti reikia, kad tam tikros teisės ir interesai būtų apibrėžti kaip kolektyviniai, tai yra difuziniai (išsklaidytieji) neindividualaus pobūdžio interesai, bendri neapibrėžtam asmenų skaičiui.⁸

⁴ *Cappelletti M.* Vindicating the Public Interest through the Courts: A Comparativist's Contribution // Access to Justice: Emerging Issues and Perspectives, 1979, p. 513–564.

⁵ *Bober M.* National Judicial Collective Redress Models in the US and in the EU // Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2011, p. 142.

⁶ *Krivka E.* Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2009, p. 176.

⁷ *Bublienė D.* Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 334.

⁸ *Silvestri E.* The Globalization of Class Actions: Italian Report. 2007, p. 5. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Italian_National_Report_0.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].

Pagal **Portugalijos** statutinę teisę grupės ieškinius leidžiama pareikšti byloje, kuriose siekiama nutraukti neteisėtus veiksmus prieš visuomenės sveikatą, vartotojų teises, gyvenimo kokybę, aplinką ir kultūros paveldą, apsaugoti valstybės, autonominių regionų ir vietos savivaldybių nuosavybę. Kalbant apie interesų bendrumą, tam tikrą interesų susiliejimą, Portugalijos teisės doktrinoje išskiriami: *viešasis interesas*, kuris laikomas valstybės ar kito teritorinio vieneto interesu; *difuzinis (išsklaidytasis) interesas*, kuris reiškia bendrus visai visuomenei interesus, susijusius su viešojo pobūdžio vertybėmis; *kolektyvinis interesas*, reiškiantis bendro tikslo ir bendro teisinio ryšio suvienytos asmenų grupės interesus, susijusius su privataus pobūdžio vertybėmis; *vienarūšiai (homogeniški) individualūs interesai ar teisės*, t. y. tapatūs interesai ar teisės, kuriuos tarpusavyje vienija bendri teisės ir fakto klausimai.⁹

Pagal **Ispanijos** statutinę teisę gali būti pareiškiami kolektyviniai ieškiniai vartotojų kolektyviniams ir difuziniams interesams apsaugoti. Apie vartotojų kolektyvinių interesų gynimą kalbama, kai vartotojų grupės sudėtis yra aiški arba ją lengva nustatyti. Apie vartotojų difuzinių interesų gynimą kalbama, kai vartotojų grupė yra neapibrėžta arba jos sudėtį nustatyti sunku. Be to, Ispanijoje aplinkos apsaugos srityje visuomenės nariai turi plačias galimybes administraciniuose teismuose pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti, dar žinomą kaip *actio popularis*. Įstatymas įtvirtina konkrečias sritis, kuriose gali būti pareiškiamas *actio popularis*: vandens išteklių apsauga, apsauga nuo triukšmo, žemės apsauga, oro tarša, teritorijų planavimas, biologinė įvairovė, miškų tvarkymas, biotechnologijos ir kitos sritys.¹⁰

Vokietijos teisės doktrinoje asociacijų ieškinys (vok. *Verbandsklage*) laikomas ieškiniu, kuriuo ginami esminiai vartotojų interesai. Vokietijos teisės doktrinoje išskiriami bendrieji visuomenės interesai, kolektyviniai interesai ir grupės interesai. Kolektyviniai interesai yra visuomenės bendrųjų (arba, kitaip tariant, – viešųjų) interesų dalis. Grupės interesai vienais atvejais prilyginami kolektyviniam interesui, jeigu jie interpretuojami kaip visuomenės dalies interesai, kai vartotojai tiesiogiai nepatyrė žalos. Kitais atvejais grupės interesai interpretuojami kaip aiškiai apibrėžto skaičiaus asmenų interesai, kai konkretūs vartotojai dėl verslininko veiksmų patyrė žalos.¹¹

Pagal **Japonijos** teisę, kuri remiasi Vokietijos teisės sistema, grupės ieškiniai dėl uždraudimo reiškiami neidentifikuotos ir tiksliai neapibrėžtos vartotojų grupės

⁹ Antunes H. S. Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation: Portuguese Report. 2007, p. 6–7. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Portugal_National_Report.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].

¹⁰ De Cabiedes P. G. Group Litigation in Spain. National Report. 2007, p. 3–4, 15. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/spain_national_report.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].

¹¹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 333.

interesai.¹²

Grupės ieškiniai Lietuvoje. Dar 2003 metais Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse buvo įtvirtintas grupės ieškinyms viešajam interesui ginti. Tačiau tam buvo skirtas tik vienas sakinytis: „Viešajam interesui apginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinytis.“¹³ Nors grupės ieškinio pareiškimo galimybė buvo numatyta, tačiau realiai pareikšti grupės ieškinį buvo ir yra problemiška, nes grupės ieškinį nagrinėjimo procedūra liko nesureguliuota. Žinoma, Lietuvoje buvo bandymų pareikšti grupės ieškinį teisme, tačiau nesėkmingų. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas, 2009 m. nagrinėdamas apeliacinę bylą, buvo nurodęs, kad grupės ieškinio institutą taikyti praktikoje nėra galimybės, nes teisės aktuose nėra nustatyta, koks ieškinytis gali būti pripažįstamas grupės ieškiniu, kokie subjektai turi teisę pareikšti grupės ieškinį, kokie reikalavimai keliami tokio ieškinio turiniui, kokia tvarka grupės ieškinytis pareiškiamas ir nagrinėjamas, kokie tokio veiksmo procesiniai padariniai ir reikšmė bei kokia sprendimo, priimto išnagrinėjus grupės ieškinį, teisinė galia.¹⁴

Tačiau negalima kategoriškai teigti, kad Lietuvos teisės sistema iki šiol neleido pareikšti grupės ieškinį viešajam interesui ginti. Vartotojų viešojo intereso gynimas reglamentuojamas 2007 metų Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme.¹⁵ Iš esmės Lietuvoje numatytas ieškinytis vartotojų viešajam interesui ginti yra panašus į kitose valstybėse žinomus asociacijų ieškinius (angl. *associational action*, vok. *Verbandsklage*) arba kolektyvinius ieškinius (angl. *collective actions*). Tai yra specifinio pobūdžio *sui generis* grupės ieškinytis, kaip minėta, būdingas Europos valstybėms. Šie ieškiniai įgalina atitinkamas institucijas ir asmenis kreiptis į teismą ir ginti savo narių interesus arba bendrus visuomenės interesus (viešuosius interesus). Viešojo, bendrojo intereso elementas būdingas tokio pobūdžio ieškiniams, nes ieškinio patenkinimo atveju naudą patiria visa visuomenė arba jos dalis. Pavyzdžiui, jei vartotojų asociacijai pavyksta per teismą panaikinti nesąžiningas sutarties sąlygas, tai naudą patiria ne tik asociacijos nariai, bet ir visi vartotojai. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vartotojų viešojo intereso gynimas – tai ieškinio ar pareiškimo (skundo) vartotojų viešajam interesui ginti pareiškimas, kai siekiama pripažinti ar pakeisti teisinius santykius, uždrausti (nutraukti) pardavėjo ar paslaugų teikėjo veiksmus (neveikimą), kurie pa-

¹² Deguchi M. The Recent Legislation on the Consumer Group Action in Japan // The Recent Tendencies of Development in Civil Procedure Law – Between East and West. Vilnius: Justitia, 2007, p. 123–127.

¹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-492/2009.

¹⁵ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-488.

žeidžia vartotojų teisėtus bendruosius interesus ir yra nesąžiningi vartotojų požiūriu, neatitinka sąžiningos verslo praktikos arba prieštarauja Civiliniam kodeksui, šiam įstatymui ar kitiems teisės aktams. Iš šios normos akivaizdu, kad ieškinį dėl vartotojų viešojo intereso gynimo galima laikyti kolektyviniu (grupės) ieškiniu, nes jis atitinka kolektyvinio (grupės) ieškinio požymius: ieškinį pareiškia institucija, kuri gina ne savo, o vartotojų grupės bendruosius interesus, teismo sprendimo pagal tokį ieškinį *res judicata* galia turėtų būti taikoma visai vartotojų grupei. Nuo visaverčio grupės ieškinio toks ieškinys skiriasi tuo, kad jo pagrindu negali būti reiškiami reikalavimai dėl žalos atlyginimo neįtraukiant suinteresuotų vartotojų į teismo procesą. Nuo 2007 m. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba bei vartotojų asociacijos buvo pareiškusios per 40 ieškinių vartotojų viešajam interesui ginti.¹⁶ Vadinasi, galima teigti, kad ir šiuo metu Lietuvoje turime veikiančią grupės ieškinį, bet tik viešajam vartotojų interesui ginti.

Dabartiniu metu šioje srityje Lietuvoje vyksta ypač reikšmingi pokyčiai, nes nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimai, išsamiai reglamentuojantys grupės ieškinių procesą.¹⁷

Šių pakeitimų esmė yra ta, kad Lietuvoje nustatomas dalyvavimo (angl. *opt-in*) grupės ieškinio modelis, kai grupės ieškiniu gali būti ginama tik apibrėžta asmenų grupė, o grupei priklausantys asmenys turi būti aiškiai išreiškę valią dalyvauti procese. Grupės ieškiniu siekiama tuo pačiu teisinės gynybos būdu apginti į grupę susijungusių fizinių ar juridinių asmenų tapachias ar panašaus pobūdžio teises ar įstatymų saugomus interesus. Teismo sprendimas byloje pagal grupės ieškinį turės *res judicata* galią tik prisijungusiems prie grupės ieškinio grupės nariams.¹⁸

Naujajame grupės ieškinio procese atsisakyta ankstesnės konstrukcijos, kad grupės ieškiniu ginamas tik viešasis interesas, vadinasi, grupės ieškiniu bus galima ginti tiek privačius, tiek viešuosius interesus. Grupės ieškinius bus galima pareikšti visose civilinių teisinių santykių srityse.

Grupės ieškiniu galės būti reiškiami įvairaus pobūdžio reikalavimai, kurie teisingi bendrosios kompetencijos teismams – dėl pripažinimo, dėl uždraudimo, dėl teisinių santykių modifikavimo, dėl įpareigojimo atlikti tam tikrus veiksmus, dėl žalos priteisimo.

¹⁶ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2007–2013 metų veiklos ataskaitos. Prieiga per internetą: <<http://www.vvat.lt/index.php?2267040817>> [žiūrėta 2014-09-05].

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49, 80, 182 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 261-1 straipsniu bei XXIV-1 skyriumi įstatymas // Teisės aktų registras, 2014-03-27, Nr. 2014-03570.

¹⁸ Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261(1) straipsniu bei XXIV(1) skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-4634. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2014-09-05].

Teismas, spręsdamas grupės ieškinio priėmimo klausimą, turės įvertinti, ar grupės ieškiny yra tikslingesnis, efektyvesnis ir tinkamesnis būdas išspręsti konkretų ginčą negu individualūs ieškiniai. Grupės nariai savo reikalavimus turėtų grįsti tapačiomis arba panašiomis faktinėmis aplinkybėmis. Grupę turėtų sudaryti ne mažiau kaip 20 asmenų, kurie turėtų būti aiškiai identifikuoti. Grupės ieškinyje galės būti reiškiama ir individualaus pobūdžio turiniai grupės narių reikalavimai.

Naujieji grupės ieškinio proceso pakeitimai numato privalomą ikiteisminę ginčo sprendimo tvarką prieš kreipiantis į teismą su grupės ieškiniu, išsiunčiant atsakovui registruotą pašto siunta rašytinę pretenziją. Grupė privalo turėti grupės atstovą, kuriuo galės būti reikalavimą byloje pareiškiantis ir bylos baigimi suinteresuotas grupės narys. Grupės atstovu taip pat galės būti ir asociacija arba profesinė sąjunga, kai grupės ieškiniu reiškiama reikalavimai kyla iš teisinių santykių, tiesiogiai susijusių su asociacijos arba profesinės sąjungos veiklos tikslais ir sritimi.

Naujasis grupės ieškinio bylų proceso reglamentavimas numato, kad grupės ieškinio bylas kaip pirmosios instancijos teismas nagrinėja apygardos teismai, taip pat privalomas advokato dalyvavimas rengiant grupės ieškinį ir nagrinėjant bylą teisme.

Ar esame pasiruošę priimti šias naujoves ir jas taikyti praktikoje? Tai parodys ateinantys metai. Nors ažiotažo kol kas nėra, tačiau dar nespėjus įsigaliooti Kodekso pakeitimams viena vartotojų asociacija (Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija) jau yra viešai pranešusi apie ketinimą pareikšti grupės ieškinį kelionės organizatoriui dėl netinkamo turizmo paslaugų sutarties vykdymo.¹⁹

Naujovių veiksmingumas ir įsisavinimas priklauso nuo daugelio aplinkybių. Teisinė bendruomenė gali ir pati susipažinti bei įsisavinti tokias naujienas, tačiau plačiosios visuomenės informavimo apie grupės ieškinius beveik nėra, išskyrus vieną kitą Teisingumo ministerijos pranešimą spaudai. Jei iš tikrųjų norima paskatinti grupės ieškinio proceso veikimą, tai šiuo tikslu palankesnis būtų pasitraukimo iš grupės ieškinio proceso modelio įteisinimas (angl. *opt-out*).²⁰ Nes mažai tikėtina, kad potencialūs grupės nariai būtų labai aktyvūs išreikšdami savo valią prisijungti prie grupės ieškinio proceso.²¹ Tačiau nuspręsta kol kas *opt-out* modelio neįteisinti, nes

¹⁹ Vartotojų federacija teisme gins nukentėjusiųjų nuo UAB „Go Planet Travel“ interesus. Prieiga per internetą: <<http://vartotojuteises.lt/naujienos/>> [žiūrėta 2014-09-05].

²⁰ Krivka E. Kolektyvinio ieškinio įtvirtinimas teisės aktuose // Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2011, p. 134.

²¹ Gidi A. Class Actions in Brazil: A Model for Civil Law Countries // American Journal of Comparative Law, 2003, vol. 51, p. 338; Willging T. et al. Empirical Study of Class Actions in Four Federal District Courts 52-55. Federal Judicial Center, 1996.

Lietuva neturi grupės ieškinio tradicijų, be to, kitos Europos valstybės su atsargumu žiūri į *opt-out* sistemą.²²

Tokie teigiami pokyčiai Lietuvos teisės sistemoje leidžia tikėtis, kad grupės ieškiniams sėkmingai bus ginamas ir viešasis interesas.

Grupės ieškinių netiesioginė įtaka viešajam interesui. Grupės ieškiniai turi ir netiesioginę įtaką viešajam interesui, t. y. viešojo intereso suvokimui, formavimuisi, sklaidai ir įgyvendinimui.

Kai grupės ieškinio pagrindu susiformuoja ypač didelio masto grupė, tai gali signalizuoti apie sisteminę problemą socialinėje visuomenės tvarkoje: neveikia arba netinkamai veikia atskirų asmenų grupių interesų prevenciniai apsaugos mechanizmai, pavyzdžiui, vartotojų teisių apsaugos srityje, arba trūksta neteisminių kolektyvinio žalos atlyginimo mechanizmų. Geru tokio mechanizmo pavyzdžiu galėtų būti prarastų indėlių kredito įstaigose kompensavimo tvarka. Vadinas, atskirais atvejais grupės ieškiniai gali nulemti įstatymų leidėjo iniciatyvas tobulinti teisinį visuomeninių santykių reglamentavimą, nors, žinoma, tai nėra pagrindinis grupės ieškinių tikslas. Be to, toks poveikis būtų tik fragmentiškas, apimantis atskirus atvejus visuomenėje, palyginus su valstybinių ir visuomeninių institucijų vykdoma nuoseklia verslo priežiūra.

Teisės doktrinoje teigiama, kad grupės ieškiniams galima siekti visuomenei svarbių klausimų teisinio reguliavimo ar teisinių santykių pokyčių, atsižvelgiant į besikeičiančias visuomenės vertybes ir poreikius. Tokia prasme grupės ieškinius galima laikyti socialinės politikos instrumentu.²³

Grupės ieškiniai padeda spręsti teismo proceso ekonomiškumo problemą.²⁴ Jei kiekvienas grupės narys kreiptųsi į teismą su individualiais ieškiniams, tai gerokai apkrautų teismų sistemą, padidintų bylinėjimosi išlaidas, nes teismai būtų priversti ir yra priversti atskirose bylose nagrinėti daugybę identiškų ieškinių. Turint omenyje, kad paprastai teismai yra perkrauti bylomis, grupės ieškiniai įgalina koncentruoti daug individualių reikalavimų į vieną bylą ir taip taupyti ribotus teismų sistemos išteklius.

Grupės ieškiniai išplečia teisminės gynybos prieinamumą, kadangi individualaus ieškinio atveju ieškovas dėl smulkaus turbinio reikalavimo gali neišdrįsti asmeniškai

²² Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261(1) straipsniu bei XXIV(1) skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-4634. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2014-09-05].

²³ Taruffo M. Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11, p. 407.

²⁴ Watson G. D. Class Actions: the Canadian Experience // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11, p. 270.

kai kreiptis į teismą, įvertinęs dideles bylinėjimosi išlaidas, laiką, kitus tikėtinus sunkumus ir žinių apie teisminius procesus trūkumą.²⁵ Grupės ieškinio atveju pagrindinis krūvis organizuojant grupės ieškinio parengimą ir proceso vedimą tenka pagrindiniam grupės ieškovui (grupės narių atstovui), atskirose visuomeninių santykių srityse veikiančioms asociacijoms, atstovaujančioms įvairiems interesams, bei advokatams (kokie konkrečiai tai asmenys, priklauso nuo grupės ieškinio modelio). Kai nuo teisės pažeidimų nukentčia daug asmenų, tai tradiciniai procesinio bendrininkavimo ir atstovavimo institutai leidžia savo teises apginti dažniausiai tik iniciatyviems, žinantiems savo teises ir turintiems pakankamai laiko bei materialinių išteklių ieškovams. Vadinasi, grupės ieškiniai gali eliminuoti situaciją, kai potencialūs atsakovai išvengia teisinės atsakomybės, nes nukentėję asmenys, formaliai turintys teisę kreiptis į teismą, dėl finansinių priežasčių, patirties stokos, laiko sąnaudų ir kitų priežasčių negina savo teisių, reikšdami savarankiškus ieškinius.

Grupės ieškiniai turi prevencinę savybę paveikti potencialių atsakovų elgesį, verslo praktiką atidžiau derinti su teisės reikalavimais.²⁶ Individualūs ieškiniai tokios prevencinės savybės neturi. Tokia neprievartinė savireguliacija leidžia pasiekti teigiamą socialinį efektą, nes skatina nesikreipiant į teismą atkurti ir saugoti socialinę taiką tarp atskirų visuomenės grupių.

Teigiamos šios grupės ieškinių savybės turėtų prisidėti prie teisingumo jausmo visuomenėje stiprinimo, o tai veda link didesnio žmonių pasitikėjimo teisinės valstybės idėja.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai ir jų parengiamoji medžiaga

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49, 80, 182 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 261-1 straipsniu bei XXIV-1 skyriumi įstatymas // Teisės aktų registras, 2014-03-27, Nr. 2014-03570.
3. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-488.

²⁵ *Watson G. D. Class Actions: the Canadian Experience // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11, p. 269.*

²⁶ *Watson G. D. Class Actions: the Canadian Experience // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11, p. 271; Hodges C. Multi-Party Actions: a European Approach // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11, p. 340.*

4. Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261(1) straipsniu bei XXIV(1) skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-4634. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>> [žiūrėta 2014-09-05].
5. Federal Rules of Civil Procedure. Title IV. Parties. Rule 23. Class Actions. Prieiga per internetą: <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23> [žiūrėta 2014-09-05].

II. Specialioji literatūra

6. *Alexander C. J.* An Introduction to Class Action Procedure in the United States. Presented Conference: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective, Geneva, Switzerland, July 21-22, 2000. Prieiga per internetą: <<http://www.law.duke.edu/grouplit/papers/classactionalexander.pdf>> [žiūrėta 2014-09-05].
7. *Antunes H. S.* Class Actions, Group Litigation & Other Forms of Collective Litigation: Portuguese Report, 2007. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Portugal_National_Report.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].
8. *Bober M.* National Judicial Collective Redress Models in the US and in the EU // Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2011.
9. *Bublienė D.* Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009.
10. *Cappelletti M.* Vindicating the Public Interest through the Courts: A Comparativist's Contribution // Access to Justice: Emerging Issues and Perspectives, 1979.
11. *De Cabiedes P. G.* Group Litigation in Spain. National Report. 2007. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/spain_national_report.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].
12. *Deguchi M.* The Recent Legislation on the Consumer Group Action in Japan // The Recent Tendencies of Development in Civil Procedure Law – Between East and West. Vilnius: Justitia, 2007.
13. *Gidi A.* Class Actions in Brazil: A Model for Civil Law Countries // American Journal of Comparative Law, 2003, vol. 51.
14. *Hensler D. R., Pace N. M.* et al. Class Action Dilemmas: Pursuing Public Goals for Private Gain. Santa Monica: RAND, 2000.
15. *Hodges C.* Multi-Party Actions: a European Approach // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11.
16. *Krivka E.* Kolektyvinio ieškinio įtvirtinimas teisės aktuose // Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai. Legal Aspects of Consumer Protection in the European Union. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2011.

17. *Krivka E.* Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2009.
18. *Silvestri E.* The Globalization of Class Actions: Italian Report. 2007, p. 5. Prieiga per internetą: <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Italian_National_Report_0.pdf> [žiūrėta 2014-09-05].
19. *Taruffo M.* Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11.
20. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2007–2013 metų veiklos ataskaitos. Prieiga per internetą: <<http://www.vvtat.lt/index.php?2267040817>> [žiūrėta 2014-09-05].
21. Vartotojų federacija teisme gins nukentėjusiųjų nuo UAB „Go Planet Travel“ interesus. Prieiga per internetą: <<http://vartotojuteises.lt/naujienos/>> [žiūrėta 2014-09-05].
22. *Watson G. D.* Class Actions: the Canadian Experience // Duke Journal of Comparative & International Law, 2001, vol. 11.
23. *Willging T. et al.* Empirical Study of Class Actions in Four Federal District Courts 52-55. Federal Judicial Center, 1996.
24. *Yeazell C. S.* From Medieval Group Litigation to the Modern Class Action. New Haven: Yale University Press, 1987.

III. Teismų praktika

25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-492/2009.